

Τα νησιά της Ιθάκης και του Καλάμου, προπύργια του επτανησιακού αγώνα για την ανεξαρτησία

Αφιέρωμα / 1821-2021: Ανάσταση του Γένους

Ηλίας Λιαμής, Σύμβουλος Ενότητας Πολιτισμού

Αν κάποιος καταφύγει στον χάρτη των Επτανήσων και χαράξει ένα τρίγωνο με κορυφές την ανατολική ακτή της Κεφαλονιάς, την ανατολική ακτή της Λευκάδας και το λιμάνι του Αστακού στην δυτική πλευρά της Στερεάς, ας είναι βέβαιος ότι έχει ορίσει μία από τις ομορφότερες τοποθεσίες της πατρίδας μας. Στο τρίγωνο αυτό περιλαμβάνεται βεβαίως το υπέροχο νησί της Ιθάκης αλλά και το λιγότερο γνωστό νησί του Καλάμου, όπως και μικροί νησιωτικοί Παράδεισοι, όπως η νήσος Καστός και το Μεγανήσι, περιοχές που, αν θέλει κανείς να τις θαυμάσει στο σύνολό τους πρέπει να χρησιμοποιήσει πλωτό μέσον.

Η περιοχή αυτή ανήκει στα Επτάνησα, μία κατά τεκμήριο ευνοημένη ιστορικά αλλά και πλουτοπαραγωγικά περιοχή της πατρίδας μας. Μία περιοχή με φυσικούς πόρους, που δεν γνώρισε την οθωμανική βαρβαρότητα και που είχε πολύ λιγότερους λόγους να οδηγηθεί σε αιματηρούς αγώνες για την Ελευθερία της,

έστω και αν οι κατακτητές που πέρασαν από τα νησιά αυτά ταλαιπώρησαν με τους δικούς τους τρόπους τους επτανήσιους Έλληνες.

Νομίζω πως στα μέρη αυτά οι αγώνες των Ελλήνων έχουν ένα άλλο, ένα διαφορετικό μεγαλείο, διότι έθεσαν σε κίνδυνο, μία, αν όχι πάντα πλούσια, τουλάχιστον «στρωτή» ζωή των κατοίκων τους, αναδεικνύοντας τη φιλοπατρία τους υπεράνω ιστορικών και γεωπολιτικών προνομίων που τους δόθηκαν κατά καιρούς, προκειμένου να αποδεχτούν την ποικιλοεθνή κατοχή.

Τα μέρη αυτά δεν γνώρισαν τους εξευτελισμούς και τον εξανδραποδισμό, δεν γνώρισαν σφαγές και εξαθλίωση όπως η ηπειρωτική Ελλάδα και τα νησιά του Αιγαίου. Οι καρποί των κόπων των κατοίκων έγιναν σεβαστοί, σχολεία και εκκλησίες δεν κινδύνεψαν και οι κάτοικοι δεν εμποδίστηκαν ποτέ να τιμήσουν τους ήρωες και τους νεκρούς συγγενείς τους.

Όλα αυτά όμως δεν στάθηκαν ικανά ώστε τα Επτάνησα να μείνουν απλώς θεατής στον αγώνα της ελευθερίας των Ελλήνων. Τα ευλογημένα αυτά μέρη, όχι μόνον έγιναν το ασφαλές καταφύγιο χιλιάδων διωκομένων Ελλήνων αλλά και το ορμητήριο πλήθους Επτανήσιων, οι οποίοι ενεπλάκησαν προσωπικά στον αγώνα της ανεξαρτησίας, προσφέροντας χρήματα, δυνάμεις και συχνά την ίδια τη ζωή τους.

Κάθε ένα από τα μεγαλύτερα νησιά, έχει να επιδείξει ηρωικές πρωτοβουλίες των γόνων του. Ας αναφερθεί όμως ιδιαίτερα η περίπτωση των δύο μεγαλύτερων νησιών του προαναφερθέντος τριγώνου, δηλαδή η περίπτωση της Ιθάκης και του Καλάμου. Δύο νησιών πού ο σαφώς μικρότερος πληθυσμός τους δεν τα εμπόδιζε να προσφέρουν υλικά και ηθικά στον αγώνα της Ελληνικής ανεξαρτησίας έστω και αν το γεγονός αυτό αναφέρεται σπανιότερα.

Ας δούμε πρώτα τα του Καλάμου: Το 1876, μήνα Οκτώβριο, απεστάλη από τον ενετό διοικητή της Λευκάδος ένα πλοίο στον Κάλαμο το οποίον παρέλαβε τους προύχοντες Ρίζο Καραβία, Γεώργιο Νικηφόρον και Αναστάσιο Γιαννιώτη. Σε συναντήσεις με την ενετική διοίκηση που ακολούθησαν, υποχρεώθηκαν δια της βίας να υπογράψουν δεσμευτικό γράμμα, σύμφωνα με το οποίο θα κατέβαλαν το τεράστιο ποσό των 500 δουκάτων, αλλά και η θα υφίσταντο και άλλες σωματικές ποινές στην περίπτωση που θα έδιναν καταφύγιο σε ληστές η εξόριστους. Αυτό επιβεβαιώνει πως ο Κάλαμος, ο οποίος απέχει μόλις ένα μίλι από την Ακαρνανική ακτή, υπήρξε το καταφύγιο κλεφτών και αρματολών της εποχής εκείνης αλλά και άλλων Ελλήνων από την ηπειρωτική Ελλάδα που ζητούσαν καταφύγιο από την τουρκική πίεση. Είναι ιστορικά επιβεβαιωμένο πως ο Κάλαμος, το έτος 1810, δέχτηκε και φιλοξένησε τον γέρο του Μοριά, Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, ο οποίος αφού παρέλαβε τους στρατιώτες του οπλαρχηγού Λεπενιώτη, έφτασε στο Μεγανήσι και κατόπιν, αφού εξεδίωξε τους Γάλλους, αποβιβάστηκε κρυφά στην Αγία Μαύρα, όπου με τη βοήθεια του αγγλικού στόλου, πολέμησε τους Γάλλους, που είχαν στην κατοχή τους, την εποχή εκείνη, τα Επτάνησα και πέτυχε να υψώσει την αγγλική σημαία.

Είναι επίσης βέβαιο ότι ο Κάλαμος στάθηκε το καταφύγιο και το άσυλο 50.000 ψυχών φυγάδων κατά την επανάσταση του 21. Τη φυγή αυτή αποθανάτισε στο γνωστό αφιερωματικό στον εθνομάρτυρα οικουμενικό πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε΄ ποίημα του ο ποιητής Αριστοτέλης Βαλαωρίτης. Οι κάτοικοι του Καλάμου,

περιφρονώντας τις απειλές, περιέθαλψαν τους κατατρεγμένους αλλά απροσκύνητους Μεσολογγίτες. Τους προσέφεραν καταφύγιο ως γνήσιοι αδελφοί της ίδιας μητέρας πατρίδας.

Γράφει ο μεγάλος μεσολογγίτης και ένας εκ των εθνικών μας ποιητών Κωστής Παλαμάς:

«Αχ, φαμελιές αρχοντικές και μοσχαναθρεμμένες,
τέτοια φουρτούνα εχάλασε και σας, δυστυχισμένες!
Για να γλιτώστ' απ' του οχτρού τα δόντια τα σκυλίσια
μες στις σπηλιάς σκορπίσατε και μες στα ξερονήσια,
και μέσ' από τον Κάλαμο διωγμένες σα θηρία,
ζητούσατ' απ' τη θάλασσα γονατιστά ευσπλαχνία
στο χώμα της πατρίδος σας και πάλι να σας φέρει».

Παρόμοια και πιο έντονη εθνική δράση ανέπτυξε η Ιθάκη. Όχι μόνο με το ένδοξο ναυτικό της προσέφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες στο Έθνος αλλά και πλήρωσε βαρύ φόρο αίματος. Το πρώτο που πρέπει να αναφερθεί είναι το γεγονός πως μεταξύ των πέντε πρώτων μνημένων στην υπόθεση της Φιλικής Εταιρείας ήταν ο Ιθακήσιος Νικόλαος Γαλάτης. Από αυτόν μνήθηκαν στη Φιλική Εταιρεία ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος και ο Μάνθος Ριζάρης. Είναι όμως επιβεβαιωμένο ότι πλήθος προσωπικοτήτων, οφείλει την μύησή του στον μεγάλο αυτό Ιθακήσιο πατριώτη καθώς και το γεγονός ότι, μεγάλο μέρος τις άρχουσας τάξης της Ιθάκης ήταν μνημένο στη Φιλική Εταιρεία. Ιθακήσιος ήταν και ο πρώτος που ύψωσε τη σημαία της Επανάστασης υπό τον Υψηλάντη στο Ιάσιο την 24η Φεβρουαρίου 1821. Πρόκειται για τον Βασίλειο Καραβία ή Καραβιά. Ιθακήσιοι ήταν εκείνοι που κατέλαβαν το δέλτα του Δουνάβεως και υπήρξαν πρωτοπόροι του αγώνα στη Μολδοβλαχία. Αλλά όχι μόνον εκεί. Ιθακησίους σε στρατιωτικές ομάδες μπορεί να συναντήσει κανείς σε πολλές σημαντικές μάχες της ελληνικής επανάστασης. Μεγάλη προσωπικότητα υπήρξε ο επίσκοπος Αγκιάλου Καραβιάς Τσεμπέρης, ο οποίος, μαζί με τον εθνομάρτυρα Πατριάρχη Γρηγόριο Έ' υπέστη τον θάνατο δι' αγχόνης.

Παράλληλα, η Ιθάκη στάθηκε το φιλόξενο καταφύγιο ελλήνων φυγάδων κατά την επανάσταση. Περιέθαλψε τον Καραϊσκάκη, αλλά και την οικογένεια του γόνου της Ιθάκης, ένδοξο υπερασπιστή της Γραβιάς Οδυσσέα Ανδρούτσο. Φιλοξένησε επίσης τον Κολοκοτρώνη, τον Γρίβα, τον Βαρνακιώτη και τον Βαλτινό. Στην Ιθάκη, ο κόμης Γκίλτφορντ προσχώρησε στην Ορθοδοξία. Εδώ διέμεινε και η οικογένειά του μεγάλου και ενδόξου ποιητή Λορέντζου Μαβίλη, ο οποίος γεννήθηκε στην Ιθάκη.

Η περίπτωση των δύο αυτών νησιών αποτελούν μία μικρογραφία της ευρύτερης

στάσης όλου του πληθυσμού των Επτανήσων στον αγώνα της εθνικής παλιγγενεσίας. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως, βαθύτατος πόθος όλου του ελληνικού πληθυσμού των Επτανήσων ήταν η απελευθέρωση από την, έστω και ηπιότερη, σκλαβιά και η ένταξη σε ένα μεγάλο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Οι Επτανήσιοι δεν παρασύρθηκαν ούτε από προνόμια ούτε από κολακείες και δεν έπαψαν στιγμή να θεωρούν όλες τις μεγάλες δυνάμεις που πέρασαν ως δυνάστες από τον τόπο τους ως διαφορετικά προσωπεία της ίδιας σκλαβιάς. Οι Δυτικές επιδράσεις στο επτανησιακό γλωσσικό ιδίωμα αλλά και στην λατρευτική ζωή δεν κατάφεραν να εξαλείψουν, ούτε την ελληνική συνείδηση, ούτε την ορθόδοξη ταυτότητα. Τον πόθο της επτανησιακής ψυχής για ελευθερία και ένωση εξέφρασε και όλο το πνευματικό έργο των επτανήσιων δημιουργών, μεταξύ των οποίων ο Διονύσιος Σολωμός, ο Ανδρέας Κάλβος και ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης. Ακόμη και όταν η αγγλική διπλωματία παρεχώρησε ένα απατηλό ψευδοσύνταγμα, η απόφαση των επτανησίων να αποτελέσουν μέρος μιας μεγάλης ελεύθερης Ελλάδας υπήρξε ακλόνητος και οδήγησε στην ενσωμάτωση των Επτανήσων στην ελεύθερη Ελλάδα το 1864.

Βασική πηγή:

Κωνσταντίνου Γ. Μπόνη, Η συμβολή της Ιθάκης και του Καλάμου εις τον υπέρ ανεξαρτησίας αγώνα του έθνους, Ημερολόγιο 2021 Ιεράς Μητροπόλεως Λευκάδος και Ιθάκης.

<https://bit.ly/3bBAay0>